

УДК 338.43:336.6

JEL L32

DOI 10.32782/2786-8273/2023-3-14

Подик С.О.

аспірант кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Sofia Podyk

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ПРИНЦИПИ, ФУНКЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

PRINCIPLES, FUNCTIONS AND ELEMENTS OF THE FINANCIAL MECHANISM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація. У статті досліджено принципи, функції та елементи функціонування фінансового механізму підприємств аграрного сектору на основі наукових бачень різних авторів. Метою дослідження є обґрунтувати принципи, функції та особливості функціонування фінансового механізму підприємств аграрного сектору економіки України. Встановлено, що фінансовий механізм є структурним елементом економічного механізму, що забезпечує самоопитність та самофінансування аграрних підприємств. Ефективність фінансового механізму полягає у відображенні такої фінансової моделі процесу відтворення в аграрному секторі, яка сприяє забезпеченню надійними джерелами інвестування та створенню фінансових резервів аграрних виробників для виконання своїх фінансово-кредитних зобов'язань. Визначені базові особливості фінансового механізму підприємств аграрного сектору, які зумовлені також і специфікою ринкового механізму в галузі. Зазначено, що базовим елементом, який формує фінансовий механізм сільськогосподарських підприємств, є фінансовий менеджмент, який функціонує на короткостроковому та довгостроковому рівнях.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансове забезпечення, фінансовий менеджмент, аграрний сектор, підприємство.

Abstract. The article examines the principles, functions and elements of the functioning of the financial mechanism of enterprises in the agrarian sector based on the scientific visions of various authors. **Introduction.** The domestic agricultural sector is characterized by a high degree of risk, which makes it difficult to effectively solve the problems of the functioning of this industry. Dependence on internal factors in the industry, rapid wear and tear of fixed assets and low investment activity due to certain reasons lead to the uncompetitiveness of enterprises both on the domestic and foreign markets. This creates problems in the financing of the agricultural sector and limits the possibilities of introducing innovations and modernizing production due to a lack of own financial resources. The general interaction of these factors leads to a decrease in the creditworthiness and investment attractiveness of enterprises in the agrarian sector of the country's economy. **The purpose** of the study is to substantiate the principles, functions and peculiarities of the functioning of the financial mechanism of enterprises in the agrarian sector of the economy of Ukraine. **Research methods.** The study uses the methods of analysis, synthesis, scientific generalization, and a systematic approach. **Conclusion.** It was established that the financial mechanism is a structural element of the economic mechanism that ensures self-sufficiency and self-financing of agricultural enterprises. The effectiveness of the financial mechanism consists in reflecting such a financial model of the process of reproduction in the agricultural sector, which contributes to the provision of reliable sources of investment and the creation of financial reserves of agricultural producers to fulfill their financial and credit obligations. The basic features of the financial mechanism of enterprises in the agricultural sector are determined, which are also determined by the specifics of the market mechanism in the industry. It is noted that the basic element that forms the financial mechanism of agricultural enterprises is financial management, which functions at short-term and long-term levels.

Keywords: financial mechanism, financial support, financial management, agricultural sector, enterprise.

Постановка проблеми. Архіважливість аграрного сектору економіки України полягає у забезпеченні населення продуктами харчування, а також інших галузей сировинними матеріалами. Однак вітчизняному аграрному сектору властивий високий ступінь ризику, що значно ускладнює ефективне вирішення проблем функціонування цієї галузі. Значна залежність від внутрішніх факторів у галузі, швидке зношування основних засобів та низька інвестиційна активність через певні причини призводять до неконкурентоспроможності підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку [4]. Це породжує проблеми у фінансуванні аграрного сектору та обмежує можливості впровадження інновацій та модернізації виробництва через недостачу власних фінансових ресурсів. Загальна взаємодія цих чинників призводить до зниження кредитоспроможності

та інвестиційної привабливості підприємств у аграрному секторі економіки країни [12].

На наше переконання, однією із ключових проблем в аграрному секторі, з якими стикається значна частина підприємств є обмежена доступність до фінансових ресурсів для модернізації виробництва, що пояснюється специфікою та особливостями фінансових механізмів на різних рівнях в умовах сучасних викликів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування фінансового механізму, його базових елементів та функцій є актуальним питанням серед науковців. Даному питанню приділяють увагу такі вчені, як О.Є. Гудзь, Н.М. Давиденко, О.О. Синенко, П.А. Стецюк, Н.С. Танклевська, та ін. Результати наукових досліджень сприяли вирішенню численних ключових проблем, пов'язаних із покращенням фінансової діяльності підприємств аграрного сектору, шляхом

розробки методів удосконалення механізму фінансового забезпечення. Однак, аналіз останніх даних та наукових публікацій свідчить, що в даний момент значна кількість підприємств має незадовільний рівень фінансового забезпечення, і невирішені питання вимагають подальшого детального дослідження.

Метою дослідження є обґрунтувати принципи, функції та особливості функціонування фінансового механізму підприємств аграрного сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий механізм представляє собою форму визначення фінансових відносин у в аграрному секторі [7]. Його структура та склад, важелі та показники, які характеризують вплив факторів на підсумкові показники виробництва, визначають процес розвитку аграрного сектору. Фінансовий механізм є структурним елементом економічного механізму, що забезпечує самокупність та самофінансування аграрних підприємств [5]. Ефективність фінансового механізму полягає у відображенні такої фінансової моделі процесу відтворення в аграрному секторі, яка сприяє забезпеченню надійними джерелами інвестування та створенню фінансових резервів аграрних виробників для виконання своїх фінансово-кредитних зобов'язань.

Під впливом фінансового механізму аграрного сектору проявляються такі його функції:

- при розширеному відтворенні формуються доходи та фонди грошових ресурсів;
- з метою розвитку виробництва розподіляються та використовуються кошти;
- формуються статті доходів бюджету [1].

Переважає більшість вчених визначає наступні принципи функціонування фінансового механізму:

- принцип цілісності, що гарантує взаємодію всіх компонентів фінансового механізму;

- об'єктивної обґрунтованості всіх елементів фінансового механізму, їх структура повинна бути сформована з урахуванням об'єктивних закономірностей економічного розвитку країни [2];

- взаємодії фінансового механізму з економічними інтересами учасників фінансових відносин. Використання компонентів фінансового механізму повинно сприяти максимальному задоволенню потреб всіх учасників фінансових відносин у фінансових ресурсах, досягненню їх сталого розвитку та отриманню реального економічного ефекту від здійснених фінансових операцій [6];

- принцип зворотного зв'язку, що включає постійний моніторинг стану компонентів фінансового механізму і впливу зовнішніх факторів на їх функціонування;

- гнучкості, яка виявляється у здатності адаптуватися фінансовому механізму в залежності від змін зовнішнього середовища [14];

- принцип достатності формування, ефективного та раціонального використання фінансових ресурсів [11];

- принцип цільового характеру в процесі формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Аналіз вищевказаних принципів дає можливість констатувати наступне:

- по-перше, два останні принципи, викладені вище, здебільшого стосуються однієї зі складових фінансового механізму – фінансового забезпечення, а не специфіки побудови та функціонування складного механізму;

- по-друге, наведений перелік слід доповнити такими принципами, як цілеспрямованість (вирішення соціально-економічних завдань країни чи окремого регіону), ефективність і раціональність (формування такої структури фінансового механізму, яка забезпечить досягнення бажаних результатів учасники фінансових відносин з найменшими витратами), динамічність (удосконалення структури фінансового механізму відповідно до вимог сьогодення), адаптивність (приспосовування функціонування фінансового механізму до різних сценаріїв економічного розвитку країни), публічність та прозорість.

Врахування зазначених принципів побудови фінансового механізму дає змогу охопити різні аспекти його функціонування, забезпечуючи тим самим комплексний підхід до реалізації цілей і завдань фінансової політики держави та суб'єктів господарювання різних форм господарювання. Цей перелік принципів не є вичерпним, оскільки відображає фундаментальні характеристики функціонування фінансового механізму. Зважаючи на його постійне вдосконалення, у національній практиці можуть з'явитися нові принципи внаслідок національних і глобальних змін.

Як зазначає В. Мацьків, фінансовому механізму аграрного сектору притаманні особливості, зумовлені також і специфікою ринкового механізму в аграрному секторі. Цей механізм охоплює дві паралельно існуючі системи:

- 1) система саморегулювання на основі принципів ринку, де основними важелями є попит і пропозиція та конкуренція;

- 2) державне регулювання у прямому й індикативному режимах, що забезпечує ефективне функціонування ринку, проведення антимонопольної політики, соціальну захищеність сільських товаровиробників [8]. З розвитком нових форм фінансових відносин ускладнюється і фінансовий механізм аграрної сфери [3].

Очевидно, що ця специфіка визначається, з одного боку, технологічними особливостями галузі, з іншого боку, особливостями ринку самої галузі та продукції, що в ній виробляється, і, по-третє, соціальними особливостями, які характеризують місце галузі чи в житті суспільства в цілому.

Виходячи з того, що аграрні підприємства мають певну кількість важливих характеристик, їх необхідно враховувати для обґрунтування сутності фінансового механізму, який в аграрному секторі має неоднозначний і суперечливий характер дії. Отже, з одного боку, в умовах ринкової економіки цей механізм має працювати на основі принципів саморегулювання, тобто законів ринку. З іншого боку, ефективне функціонування механізму можливе лише за умови провідної ролі держави.

Вважаємо, що базовим елементом, який формує фінансовий механізм сільськогосподарських підприємств, є фінансовий менеджмент, який функціонує на двох рівнях: короткостроковому (або оперативне фінансове управління) та довгостроковому (або стратегічне фінансове управління). Оперативне фінансове управління підприємствами аграрного сектору полягає в управлінні фінансовими потоками протягом одного року (або операційного циклу) [9]. Оперативний фінансовий менеджмент передбачає досягнення двох основних цілей: оптимізацію грошових потоків і інвестування короткострокового капіталу. Стратегіч-

ний фінансовий менеджмент охоплює довгострокові пріоритети фінансової діяльності аграрного бізнесу, які мають включати [10]:

1. Розробка та реалізація фінансової політики та стратегії сільськогосподарських підприємств;
2. Розробка та реалізація реальних інвестиційних проектів та інвестиційного «портфеля»;
3. Прогнозне бюджетування;
4. Механізми залучення довгострокових фінансових ресурсів;
5. Максимізація ринкової вартості сільськогосподарських підприємств;
6. Формування оптимальної структури капіталу;
7. Податковий менеджмент;
8. Управління ризиками.

Висновки. Однією з основних проблем, яка гостро відчується в аграрному секторі економіки України та з якою зіштовхується значна частина підприємств, є обмежений доступ до фінансових ресурсів. Ця ситуація пояснюється специфікою та особливостями фінансо-

вого механізму на різних рівнях. Фінансовий механізм підприємств аграрного сектору відіграє важливу роль у вирішенні завдань фінансової політики та фінансового забезпечення. Ефективність фінансового механізму полягає у відображенні такої фінансової моделі процесу відтворення в аграрному секторі, яка сприяє забезпеченню надійними джерелами інвестування та створенню фінансових резервів аграрних виробників для виконання своїх фінансово-кредитних зобов'язань.

Фінансовому механізму аграрного сектору притаманні особливості, зумовлені також і специфікою ринкового механізму в аграрному секторі. Ця специфіка визначається, з одного боку, технологічними особливостями галузі, з іншого боку, особливостями ринку самої галузі та продукції, що в ній виробляється, і, по-третє, соціальними особливостями, які характеризують місце галузі чи в житті суспільства в цілому.

Подальші дослідження буде спрямовано на розробку механізмів поліпшення фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору.

Бібліографічний список:

1. Абрамова І.В. Стан та перспективи фінансового забезпечення сільського розвитку. *Наукові горизонти*. 2018. № 5. С. 44–51.
2. Анастасова К.А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1. С. 1–5. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/1244/1/Анастасова.pdf>
3. Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 388 с.
4. Гудзь О.Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2007. № 3-5. С. 100–105.
5. Давиденко Н.М. Фінансовий леверидж в оптимізації структури капіталу акціонерних товариств. *Агросвіт*. 2015. № 1. С. 10–13.
6. Давиденко Н.М. Фінансове забезпечення аграрних формувань України: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2016. 329 с.
7. Дікань Л.В., Голуб Ю.О. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела. *Економіка розвитку*. 2007. № 3(43). С. 65–68.
8. Мацьків В. Структурні фінансово забезпечення розвитку аграрного сектору. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 276–281.
9. Собченко А.М., Синенко О.О. Фінансовий механізм функціонування аграрних підприємств. *Таврійський науковий вісник: збірник наукових праць*. Херсон: Айлант, 2014. Вип. 89. С. 298–302.
10. Синенко О.О. Фінансовий механізм функціонування аграрних підприємств: зарубіжний досвід. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). С. 125–141.
11. Стецюк П.А. Модернізація механізмів фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Облік і фінанси*. 2016. № 1(71). С. 132–136.
12. Давиденко Н.М., Зеліско І.М., Буряк А.В. та ін. Фінансовий механізм діяльності аграрних суб'єктів господарювання: монографія / за ред. Н. М. Давиденко. Київ: ЦП «Компринт», 2016. 318 с.
13. Davydenko N., Buriak A., Titenko Z.. Financial support for the development of innovation activities. *Intellectual Economics*. 2019. Vol. 13. No. 2. P. 144–151.
14. Davydenko N., Wasilewska N. Mechanism of financial support of natutal capital reproduction. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Економіка, менеджмент та право: збірник наукових праць* / гол. ред. Письменна М.С. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. Вип. 5. С. 73–82.

References:

1. Abramova I. V. (2018) State and prospects of financial provision of rural development. *Scientific horizons*, no. 5, pp. 44–51.
2. Anastasova K. A. (2017) The mechanism of financial support for the development of agrarian enterprises. *A young scientist*, no. 1.1, pp. 1–5. Available at: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/1244/1/Anastasova.pdf>
3. Brukhanskyi R. F., Pucenteylo P. R. (2017) *Accounting-analytical and organizational-legal support of enterprises in conditions of institutional transformations*: monograph. Ternopil: FOP Osadts Yu. V., 388 p.
4. Gudzy O. E. (2007) Sources of formation of financial resources of agricultural enterprises. *Accounting and finance of agriculture*, no. 3-5, pp. 100–105.
5. Davydenko N. M. (2015) Financial leverage in optimizing the capital structure of joint-stock companies. *Agroworld*, no. 1, pp. 10–13.
6. Davydenko N. M. (2016) *Financial support of agrarian formations of Ukraine*: monograph. Kyiv: CPU "Comprint", 329 p.
7. Dikan L. V., Golub Yu. O. (2007) Financial support of enterprise activity: essence and sources. *Economics of development*, no. 3(43), pp. 65–68.
8. Matskiv V. (2015) Components of financial support for the development of the agrarian sector. *Sustainable economic development*, no. 3, pp. 276–281.

9. Sobchenko A. M., Synenko O. O. (2014) Financial mechanism of functioning of agricultural enterprises. *Taurian scientific bulletin: a collection of scientific papers*. Kherson: Ailant, vol. 89, pp. 298–302.
10. Synenko O. O. (2019) Financial mechanism of functioning of agricultural enterprises: foreign experience. *Financial space*, no. 2 (34), pp. 125–141.
11. Stetsyuk P. A. (2016) Modernization of the mechanisms of financial support of agricultural production. *Accounting and finance*, no. 1(71), pp. 132–136.
12. Davydenko N. M., Zelisko I. M., Buryak A. V. (et al.) (2016) *Financial mechanism of activity of agricultural economic entities: monograph*. edited by N. M. Davydenko. Kyiv: CP "Comprint", 318 p.
13. Davydenko N., Vuriak A., Titenko Z. (2019) Financial support for the development of innovation activities. *Intellectual Economics*, vol. 13, no. 2, pp. 144–151.
14. Davydenko N., Wasilewska N. (2021) Mechanism of financial support of natural capital reproduction. *Scientific Bulletin of the Flight Academy. Series: Economics, management and law: a collection of scientific works / head. ed. M. S. Pismenna*. Kyiv: "Center for Educational Literature", vol. 5, pp. 73–82.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2023